

משפחה במשפט

אודות

קבלת סיוע משפטי

תחומים בטיפולם

חדשות ועדכונים

הודעות

פרסומים וקטי עיתונות

חקיקה

עיתון מקוון

חיפוש בגליונות העיתון

עת סיוע גליון 1

עת סיוע גליון 2

חיפוש בגליונות העיתון

חוקתי, מנהלתי וזכויות אדם

משפחה במשפט

התכנון הכלכלי של המוות

אזרחי

עבודה

ביטוח לאומי

הוצאה לפועל

פשיטת רגל

עת סיוע גליון 3

עת סיוע מהדורה מיוחדת - דין שרעי

צור קשר

גליון מספר 2 קיץ תשע"ב

עורכת ראשית: עו"ד קארן שוורץ-אמיגה | עורך: עו"ד שוקי פרידמן | עורכת מדיה: עו"ד יעל שמחי

חבות בני זיקין בגין סיוע לסרבנות גט – סקירה ביקורתית

| 16/07/2012 |

אחיו של סרבן גט חויב על ידי בית המשפט לענייני משפחה בירושלים בחזקת סרבנות גט, בשל יעוץ, שידול וסיוע לסרבנות הגט. החיוב בוצע מכוח הוראת סעיף 12 לפקודת הנזיקין, מבלי להיזקק לשאלה האם הוא התרשל כלפי התובעת באופן ישיר, ומבלי שהוטלה על המשדל עצמו - סרבן הגט - אחריות נזיקית. בדיון בערעור נמנע בית המשפט המחוזי מלהכריע בסוגיה, והתיק הסתיים בפשרה לפיה בכפוף לסילוק טענות האישה כנגד בעלה וגיסה לשעבר, הופחת סכום הפיצוי לכדי מחצית.

שופטים: בבית המשפט לענייני משפחה- מנחם הכהן. במחוזי - יוסף שפירא, תמר בזק רפפורט, דוד מינץ.
לנתבע-המערער: עו"ד ורדה בן דוד.
לתובעת-המשיבה: עו"ד גיתית נחליאלי.

סרבנות גט היא רעה חולה, שיש בה כדי להביא לפגיעה אנושה בכבודו של אדם וחירותו. מסורבת הגט אינה בת חורין לנהל חיי משפחה; היא לזאה בתוך מסגרת משפחתית בלתי רצויה; מנעה מהקמת מסגרת משפחתית חדשה; פעמים רבות זכותה להורות נפגעת ופוטנציאל הסבל שלה רב.

בשנים האחרונות החלה מגמה, מבורכת לטעמי, של הגשת תביעות נזיקין נגד סרבני גט. בית המשפט לענייני משפחה בירושלים החליט לאחרונה לילך צעד נוסף, ולטעמי הרחיק לכת, עת החליט לנקוט סנקציה בדמות חיוב בני זיקין כלפי מעגל התומכים של הבעל הסרבן, במקרה דגן - אחיו.

הרקע לתביעה

במשך למעלה מעשור וחצי התנהלו בין בני הזוג הליכי גירושין בערכאות השונות, שנכרכו בענייני הרכוש שלא הגיעו לפתרון כרצונם של הבעל, אשר בשל כך סירב לתת לאשה גט. לאור מצבו הנפשי של הבעל מינה בית הדין הרבני הגדול אפטרופוס לדין לבעל על מנת שייצגו בהליך הגירושין, כאשר קודם למינוי לקח על עצמו האח (הנתבע דגן) לייצג בפועל את אחיו בפני בית הדין הרבני ובבית המשפט למשפחה. לבסוף קבע בית הדין הרבני הגדול כי הבעל חייב לגרש את אשתו ללא דיחוי מהנימוקים הבאים:

"א. מאחר והבעל אובחן כחולה נפש מאושפז במחלקה סגורה ומקבל תרופות פסיכיאטריות ואין אדם יכול לדור עם וכו'. ב. גם הבעל חפץ בגירושין אלא שהוא מנוהל על ידי אחיו שמנהל אותו ביד רמה, ומתנהג כלפי אשת אחיו בעריצות ובאכזריות" (ההדגשה אינה במקור - ו.ב.ד.).

משלא קוימה פסיקה זו הגישה התובעת תביעת נזיקין הן כנגד בעלה והן כנגד אחיו-גיסה. כשנה לאחר הגשת התביעה סודר הגט בין הצדדים, והבעל נמחק מכתב התביעה בהתאם להסכמה בין הצדדים לפיה התביעה הנזיקית נגדו תידון בפני בית הדין הרבני הגדול.

פסק הדין

בית המשפט לענייני משפחה קיבל את התביעה, תוך שהוא מבסס את חיובו של הנתבע על סעיף 12 לפקודת הנזיקין. הקובע: כדלקמן:

"לעניין פקודה זו, המשתף עצמו, מסייע, מייעץ או מפתה למעשה או למחדל, שנעשו או שעומדים להיעשות על ידי זולתו, או מצווה, מרשה או מאשרר אותם, יהא חב עליהם".

בית המשפט קבע כי המשדל יכול להימצא אחראי בנזיקין על פי סעיף זה, גם אם המשדל עצמו אינו חב בנזיקין. בכדי לחייב את המשדל נדרש שיתקיימו מספר תנאים: שתרומו והשתתפותו של המשדל תהייה בביצוע מעשה עולה ולא בביצוע בלתי נאות של מעשה מותר, נדרש שיתקיים במשדל יסוד נפשי של מודעות לכך שהמשדל יבצע מעשה שהעולה היא תוצאה טבעית שלו, וכמובן נדרש קשר סיבתי בין פעולת השידול, הסיוע והיעוץ לבין העולה שבוצעה.

בהתאם לקביעתו הראשונה, קבע בית המשפט כי העובדה שטרם הוכרעה שאלת אחריותו של הבעל (שהדיון בענייניו הועבר לבית הדין), אינה מונעת להכריע בשאלת חבותו של האח - הנתבע.

לגופו של ענין, קבע בית המשפט כי מנקודת הזמן בה בית הדין הרבני הבהיר לבעל, באמצעות הנתבע, כי את התביעה הרכושית יש לברר בבית המשפט לענייני משפחה ואילו הדין בבית הדין הרבני עוסק אך ורק בשאלת הגירושין בנפרד, הסירוב לתת גט בשל שיקול רכוש מהווה עוולה חזיקית. משמצא בית המשפט כי המשדול עשה מעשה עוולה וכי בנתבע התקיימו התנאים שנמנו לעיל, הוא חייב אותו בזיקין. בין השאר הסתמך בית המשפט על החלטת בית הדין הרבני הגדול שהובאה לעיל וכן על דברי האפוטרופוס לדין, שהצירה: "שוחחתי עם האח והתרשמתי כי הוא הגורם לבעיה כמו גם לפתרונה, הוא מנסה למקסם רווחים מעבר לכל בסיס סביר... אני סבור שהאח (הנתבע) פועל בניגוד לאינטרס של החסוי וגורם לו נזק כלכלי ממש... הניסיון לכאורה "לסחוט" כספים אין לו בסיס בתשתית העובדתית".

בית המשפט קבע שלחלוקת רכוש בין בני זוג אין ולא צריך להיות כל קשר למתן גט. חלוקת רכוש לחוד ונושא הגירושין לחוד. ניצול ה"כוח" לסרב לתת גט ללא הצדקה עניינית לעצם אי ניתוק הקשר הזוגי, אך ורק לצורך השגת יתרונות כלכליים, אינו סביר ועולה כדי חסיטה כספית.

בית המשפט הבהיר שהוא ער לכך כי קו גבול דק עובר בין מצב בו קרובי משפחה תומכים בבן משפחה המצוי בתהליך גירושין, לבין מצב בו תמיכה וסיוע אלו הופכים למעורבות בלתי לגיטימית העולה כדי שידול והסתה.

בית המשפט למשפחה חייב את הנתבע בתשלום פיצויים בסך 3,000 ₪ לחודש החל מהמועד בו הנתבע סילל את חתימת הבעל על נוסח מוצע של הסכם שגיבש האפוטרופוס לדין, חרף הזהרתו את הנתבע כי הוא עלול להיתבע בזיקין, ועד ליום מתן הגט. בערעור שהוגש על פסק הדין הגיעו הצדדים להסכמה לפיה חיובו העקרוני של הנתבע נשאר על כנו, ואולם סכום הפיצויים הופחת למחצית וכן סולקה תביעת האישה נגד בעלה לשעבר.

הרהורים ותהיות בשולי פסק הדין

הרחבת מעגל הנתבעים אל מעבר לסרבן עצמו, מעוררת שאלות מוסריות ומשפטיות קשות שרשומה זו לא תעסוק בהן. עם זאת ועל קצה המזלג, תישאל השאלה המתבקשת מאליה - האם אין בחיוב כזה משום הטלת סנקציה כלפי אנשים שאינם אחראים למעשי הסרבן שהבחירה החופשית היא שלו? האם מעתה ייאלצו בני משפחה קרובים להיזהר מלייעץ לבן משפחה ולתמוך בו? עד כמה חשש כזה עשוי לפגוע בשיח המשפחתי הפנימי ובגבולותיו בלתי פורמליים? האם השימוש בנשק לא קונבנציונאלי זה, גם אם תחילה במקרים חריגים במיוחד, לא ידרדר אותנו במדרון חלקלק, תוך פגיעה בזכויות יסוד של בעלי הדין ופגיעה בסדרי הדין ובזכות לייצוג? הדבר יכול להוביל להטלת אחריות גם על שלוחיו של הבעל, לרבות עורכי דין וטוענים רבניים, כמו גם על חברים לעבודה ושכנים, בעלי פורומים ובלוגים באינטרנט- שפרסומם הובא לידיעת הבעל ולא הובן כהלכה. כבר עתה מתנהלת בבית משפט לענייני משפחה בראשון לציון תביעה חזיקית דומה בה נתבעת אישית גם הטוען הרבני. תוכרע התביעה כנגד המייצג - הטוען הרבני - כאשר תוכרע, ניתן ללמוד בדאגה על המגמה המתגבשת להרחיב את מעגל הנתבעים, מגמה שיש לחשוש מפני תוצאותיה ההרסניות.

זאת ועוד, השגת המטרה הנכספת עלולה במקרים רבים להביא לפגיעה בסדרי דין ולפגיעה בזכויות יסוד של צד לדין. כך למשל, במקרה דנן בחר בית המשפט שלא להתמודד עם שאלת כשרותו המשפטית של הבעל- חולה סכיזופרני שהתפרצה ביתר שאת זמן קצר לאחר הגשת תביעת הגירושין באופן שמנע ממנו את היכולת להבחין בין טוב לרע, ואשר מונה לו אפוטרופוס לדין וכן אפוטרופוס לגוף ורכוש - והשלכתה האפשרית על חבותו של האח. בית המשפט ניתלה בעובדה כי הבעל לא הוכרז פסול דין (הכרזה ממנה נמנע בית הדין בשל החשש לכשרות הגט), והסתמך על קביעותיו של בית הדין הגדול לעניין אחריותו של בן משפחה ויכולת השפעתו על הסרבן. קביעות אלו ניתנו מבלי שהורם הנטל הראוי ומבלי שניתן לבן המשפחה (שלא היה צד להליך) יומו בבית הדין לעניין זה.

אין חולק כי על החברה לעשות כל שביכולתה לעקור משרש את תופעת הסרבנות, אולם מתן פתח להגשת תביעות כנגד בני משפחה וחברים שתומכים בבן הזוג העובר הליך גירושין, שהינו קשה לכל הדעות, וכאשר אף לדברי בית המשפט קו גבול דק מפריד בין תמיכה וסיוע, לבין שידול והסתה, עשוי לדעתי להביא לתוצאה הרסנית וקשה.

יישום של סעיף 12 לפקודת הנזיקין במשפט הישראלי מצומצם ונדיר, ואין מקום לאפשר את השימוש בכלי זה דווקא בזירה הרגישה והעדינה של הליכי גירושין ותביעות בגין סרבנות גט.

תמ"ש (י-ם) 22158-97 ט.מ. נ' ט.מ. מיום 16.8.11 (פורסם בבנו תקדין דינים ועוד).
עמ"ש (י-ם) 35992-10-11 ט.מ. נ' ט.מ. מיום 19.1.12 (לא פורסם).

תגיות: בית משפט לענייני משפחה, זיקין, סרבנות גט, סיוע לעוולה, אחריות מסייע, סעיף 12 לפקודת הנזיקין

הערת עורכי המדור לעניין סמכותו העניינית של בית המשפט

לאחרונה קבע בית המשפט העליון כי לבית המשפט לענייני משפחה אין סמכות עניינית לדון בתביעות המוגשות נגד אח או אחות של בן זוג לשעבר. [1]

לכאורה, על פי ההלכה החדשה שנקבעה, לא היתה לבית המשפט לענייני משפחה סמכות עניינית לדון בתביעה זו, ודינה היה להימחק על הסף או לעבור לבית משפט השלום. יחד עם זאת, קיים שוני יסודי בין המקרים, שכן במקרה דנן במועד הגשת התביעה הנזיקית בני הזוג טרם התגרשו, ואילו בפסק הדין של בית המשפט העליון בני הזוג היו גרושים במועד הגשת התביעה נגד הגיס.

לענין עצם פסיקתו של בית המשפט העליון:

בכתב התביעה נטען כי עילת התביעה נובעת מהקשר שהיה בתקופת הנישואין בין בני הזוג לשעבר.

על מנת שלבית המשפט לענייני משפחה תקום סמכות עניינית לדון בתביעות אזרחיות, צריכים להתקיים שני מבחנים מצטברים: בחן זהות הצדדים ומבחן מהות התביעה. [2] מבחן זהות הצדדים, מחייב שהצדדים יהיו "בני משפחה". הגדרת בן משפחה כוללת בסעיף 1(2)(1) אחים ואחיות של בני הזוג, אולם סעיף זה אינו כולל סיפא בדומה לזו שיש לסעיף 1(2)(2) (א) הכוללת בן זוג שנישואיו עמו פקעו, ובלבד שנושא התובעה נובע מקשר שהיה בתקופה שבה היו בני זוג.

לגישתה של דעת הרוב מפי כב' השופט זילברטל, יש לתת פרשנות מצמצמת לסעיף 1(2)(1), באופן שהסיפא של סעיף 1(2)(2) (א) איננה חלה עליו, אלא רק על תת סעיף (א) העוסק בתביעות בין בני זוג. לפי גישה זו, יש להיצמד ללשון החוק ולא לחבר בין הסעיפים, בהיותם סעיפי הגדרות נפרדים. הנימוק העיקרי לכך הינו כדלהלן:

"ההלכה היא, כי יש לפרש בדיוקנות ובצמצום הוראות חוק המסדירות סמכות ייחודית לרשות שיפוטית שמחוץ למערכת בתי המשפט הרגילים, וכי בהינתן שני פירושים אפשריים, יועדף הפירוש המצמצם את הסמכות ולא המרחיב אותה".^[3]

על פי עמדת הרוב, תכלית החוק העולה מדברי ההסבר הצעות החוק[4], הינה להביא לצמצום חוג התובענות המוגשות לבית המשפט לענייני משפחה. לגישת עמדה זו, כוונתו המקורית של המחוקק לא הייתה להרחיב יתר על המידה את סמכותו הייחודית של בית המשפט למשפחה (זאת חרף הרחבת מעגל קרובי המשפחה בחוק, מעבר להמלצותיה של הוועדה לבחינת יישום דיני משפחה, אשר הייתה מצומצמת יותר[5]). גישה זו, מוצאת תימוכין בעניין פלוני[6], שם נקבע כי למרות המטרה העיקרית - לרכז בידי בית המשפט לענייני משפחה את כל הסכסוכים הנוגעים לאותה משפחה לצורך מתן מענה יסודי ומקיף, אין להרחיב את מעגל קרובי המשפחה. קרובי משפחה ממעגלים רחוקים אינם בעלי מאפיינים ייחודיים של סכסוך משפחתי, אשר בעטיו נדרשת מומחיות הייחודית של בית המשפט לענייני משפחה.

בנוסף, אין "לקפח" בעל דין שאינו נמנה על "הגרעין הקשה" של בני המשפחה, לעומת מתדיין בבית משפט אזרחי. זאת, עקב היתרון הדיוני שבהתדיינות בפני בית משפט לענייני משפחה, בו ישנה הגמשה בכללי הדיון ודיני הראיות[7].

היות ומדובר בתנאים מצטברים, די באי התקיימותו של מבחן זהות הצדדים, ועל פי גישת הרוב כלל לא היה צורך לעבור לבחון את מבחן מהות התביעה. למרות זאת, דעת הרוב התייחסה אף למבחן זה אך לא השתכנעה כי:

"הפן המשפחתי של הסכסוך הוא בעל תרומה כה משמעותית עד כי לבית המשפט למשפחה יתרון בשל

מומחיותו, ובשל הגורמים המקצועיים העומדים לרשותו, על פי הערכאה האזרחית הכללית".^[8]

מנגד - דעת המיעוט מפי כב' ש' א' רובינשטיין[9] סברה כי יש לתת עדיפות למבחן המהות ולא למבחן זהות הצדדים. לגישה זו יש לתת פרשנות מרחיבה המחילה את הסיפא של סעיף 2(1)(א) על כל החלופות המנויות בסעיף 2(1).

פרשנות זו מדגישה את התכלית בהקמתו של בית המשפט לענייני משפחה כמרכז סכסוכים משפחתיים, ואת הגישה לפיה:

"ניתוק הקשרים המשפחתיים הפורמליים בין בני המשפחה בעקבות הגירושין אין בו כדי לאיין את

הקרבה המשפחתית כשהיא היסוד והגורם לסכסוך, ואין בו כדי לפגוע. לדעתנו, לצורך הגשמת תכליתו של

חוק בית משפט לענייני משפחה יש להביא במקרים כאלו את הסכסוך לדיון בפני בית המשפט לענייני

משפחה (ש' שוחט וד' שאוה, סדר הדין בבית המשפט לענייני משפחה (תש"ע 143))."^[10]

על פי דעת המיעוט, פרשנות לשונית מצמצמת על דרך זו תרחיק מפתחו של בית המשפט לענייני משפחה גם תביעות של ילד נגד הידוע בציבור של אמו, היות והמילים "הידועה בציבור כאשתו" מצויות אף הן בסעיף (א) בלבד. לפי דעת המיעוט בית המשפט לענייני משפחה הינו חלק בלתי נפרד מבתי המשפט הכלליים, ולכן אין מקום לנימוק לפיו יש לפרש בצמצום הוראות חוץ המוציאות עניינים ייחודיים מסמכות בתי המשפט הכלליים. באשר לטענת הגמישות הדיונית, לדברי דעת המיעוט:

"אין מדובר בסדרי דין מקפחים אלא בסדרי דין מותאמים".^[11]

דעת עורכי המדור כדעת המיעוט, הרואה במבחן המהות עיקר המשקף את תכליתו הבסיסית של בית המשפט לענייני משפחה. ההבנה כי שורש הסכסוך נעוץ בקשרים המשפחתיים הינה תנאי לפתרונו הנכון, גם אם מדובר בקרובי משפחה לשעבר. טיפול בסכסוך בידיים סטריליות, אזרחיות גרידא, ומתן פסק דין ללא בירור והבנת המניעים, הרגשות והמשקעים, העומדים בבסיס הסכסוך המשפחתי, עשוי להחטיא את הפתרון המסיים את הסכסוך, ואף לתרום לליבוי הסכסוך והנצחתו.

[1] בע"מ 164/11 פלוני נגד פלוני, מיום 29.4.12 (להלן: "פסק הדין"), פורסם באתר בתי המשפט.

[2] סעיף 1 (2) לחוק בית משפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995; ורע"א 6558/99 חבס נ' חבס, פ"ד נד (4) עמ' 344.

[3] לעיל ה"ש 1, סעיף 17, בעמ' 11 לפסק הדין.

[4] הצעת החוק לתיקון דיני משפחה (ריכוז סמכויות שיפוט), התשנ"ה-1994, ה"ח 2330. הצעת חוק בית משפט לענייני משפחה (תיקון מס' 10) התשע"א – 2011. ה"ח הממשלה 574, בעמ' 14-15.

[5] הוועדה ליישום דיני משפחה, בעמ' 19, 20, 46, 47. הוועדה צמצמה את התביעות האזרחיות שידונו בבית המשפט לענייני משפחה לבני זוג. במהלך הדיונים של ועדת חוקה, חוק ומשפט, חלו שינויים בהמלצות הוועדה, באופן של הרחבת מעגל המשפחה, לבני משפחה נוספים, והוספת תנאי של עלית הסכסוך בתוך המשפחה, בעמ' 14-15.

[6] בר"ע (י-ם) 323/08 פלוני נגד פלוני (לא פורסם), מיום 12.3.2008, פסק דינו של כב' השופט מ' רביד, עמ' 14.

[7] לעיל ה"ש 1, סעיף 18, עמ' 13 לפסק הדין.

[8] שם, סעיף 22, עמ' 17.

[9] שם, עמ' 18-25.

[10] שם, עמ' 19-18, סעיף א'.

[11] שם עמ' 22, סעיף ח'.

שתפו: בפייסבוק בטוויטר